

Posudek

oponenta na bakalářskou práci

Jméno a příjmení studentky: Vendula Wiesnerová

Téma práce: *Pojetí feminity ve vybraných titulech buddhologické literatury vztahující se k období nejstaršího buddhismu*, FHS v Praze, 2006, 56 s.

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Knotková-Čapková PhD.

Oponent: PhDr. Jiří Holba Ph.D.

Vendula Wiesnerová se své bakalářské práce zabývá ženami v buddhismu. Tomuto tématu, které je s ohledem na rychle se rozvíjející genderová studia velmi zajímavé a přínosné, se u nás zatím vůbec nikdo nevěnoval. Wiesnerová je tedy v tomto ohledu průkopnicí a už předem musím konstatovat, že se svého poměrně nelehkého úkolu zhostila velmi dobře. Cílem práce je podle autorčiných slov vypracování typologie týkající se přístupu k ženské otázce mezi českými a světovými buddhology, podat jejich hodnocení z hlediska genderové analýzy a ukázat, jaké přístupy se k tomuto tématu vyskytují (autorka se zabývá ženami pouze co se týče sociální sféry).

Autorka rozdělila svoji práci, která nese poněkud krkolomný název *Pojetí feminity ve vybraných titulech buddhologické literatury vztahující se k období nejstaršího buddhismu*, do čtyř hlavních částí. První část (s. 15–22) se týká vzniku a vývoje ženského mnišského řádu (*sangha*) v raném buddhismu. Ve druhé části (s. 23–32) je věnována pozornost pohledu tří významných českých buddhologů (Lesný, Bondy a Miltner) na pojetí ženství v buddhismu. Domnívám se, že v této části autorka popsala přístupy uvedených buddhologů velmi výstižně (včetně Miltnerova misogynství), pouze kritika „androcentrického“ přístupu Lesného mi místy připadá trochu laciná, zvláště když si uvědomíme, že svoji práci, napsal téměř před padesáti lety. Třetí část (s. 33–42) se zabývá otázkou žen v raném buddhismu, jak ji postupně hodnotil feminismus. Čtvrtá část (s. 43–48) pojednává o pojetí ženství v buddhismu, jak ho vidí ženy buddhistky (Thubten Čhodron, Karma Lekse Tsomo a Chatsumar Kabilsingh) a současný angažovaný buddhismus.

Dříve než se začnu zabývat prací z pozice oponenta, tak bych chtěl zdůraznit, že se genderovými studiemi nezabývám, takže práci mohu hodnotit pouze z pohledu buddhologa. Autorka má zřejmě pravdu, když upozorňuje na názor vynikající badatelky a buddholožky Rity Grossové, že západní vědecký přístup je androcentrický (s. 6). Je rovněž pravdou, že otázka role žen v buddhismu je u mnoha autorů zatlačena do pozadí, nicméně práce samotné Grossové a dalších skvělých autorek (např. D. Paul, S. Boucher, K. Lang) a autorů (např. J. Cabezón a A. Sponberg) svědčí o zaslouženém a vzrůstajícím zájmu o tuto otázku. Já sám tento posun velmi vítám, jen bych velmi rád v tomto

kontextu varoval před radikálním feminismem a diletantismem, protože uchopit komplexně celou záležitost je velmi složité, vyžaduje to značnou erudici a také znalost pramenných jazyků.

Ohledně tradičního buddhistického přístupu k ženám můžeme obecně hovořit o třech základních věcech.

1) V historii buddhismu nacházíme na jedné straně v některých textech dosti negativní pohled na ženy, dokonce i misogynství. Podle tohoto negativního a někdy i nepřátelského pohledu jsou ženy materialističtější, emotivnější, více náchylnější k sexu, méně schopné co se týče vzdání se tužeb a dosažení pokroku na buddhistické stezce k probuzení. Proto by se měly zrodit jako muži. Na straně druhé ovšem existují texty, které prohlašují, že ženy nejsou méně schopnější v dosahování nejvyšších buddhistických cílů. Tento názor je přisuzován i samotnému Buddhovi.

2) Zdá se, že v dlouhé historii buddhismu od raného buddhismu k mahájáně se předsudky a zaujatosti vůči ženám zeslabovaly.

3) Misogynský přístup k ženám v buddhismu nikdy nepřevládal. Zvláště pokud budeme buddhismus srovnávat s ostatními světovými náboženstvími. Je ale zřejmě pravdou, že nadvláda mužů a androcentrismus v buddhismu existovaly více či méně po celou jeho dlouhou historii.

Základem pro pochopení ženské otázky v buddhismu je bezesporu pálijský kánon, z nějž vychází většina interpretací a názorů. Přiznám se, že nerozumím tomu, co s odvoláním na vedoucí své práce píše autorka na straně 10: „V souvislosti s etablováním patriarchální moci vznikaly vedle nejstarších posvátných textů nové kanonizované texty, které se staly součástí tradice a snažily se tak ospravedlnit nadvládu mužů nad ženami, čili nadvládu 'mocných' nad 'bezmocnými' ve společnosti.“ O jaké „kanonizované texty“ se v tomto případě jedná? Jestliže se jedná o Džátaky, tak se domnívám, že se tyto texty rozhodně nesnažily „ospravedlnit nadvládu mužů nad ženami, čili nadvládu 'mocných' nad 'bezmocnými' ve společnosti.“! Džátaky, které vyprávějí o minulých zrozeních Buddhy, jsou v podstatě folklorní vyprávění, jejichž hlavním cílem je podat populární formou obyčejným lidem buddhistickou nauku. Hrály důležitou úlohu v lidovém buddhismu. Byť jsou zařazeny do pálijského kánonu, kanonickými texty ve vlastním slova smyslu rozhodně nejsou.

Na straně 11 autorka píše:

„Mnoho autorů i autorek... se shoduje na tom, že rovnost mezi pohlavím zkrátka nebyla tím hlavním, na co se Buddha ve svém učení zaměřoval... Spíše než rovnost si mnohem víc uvědomoval rozdíly, které pramenily z těsné blízkosti mužů a žen. Nebylo jeho cílem všítat si nedostatky androcentrismu, které se úzce dotýkaly žen. Ženy samy za ním musely

přijít a stát si neoblomně za svým i po několikerém odmítnutí, aby jej přiměly vnímat situaci z jiného pohledu a udělat něco do té doby neslýchaného, co bylo v rozporu s konvencemi, a zasáhnout tak do zaběhnutých genderových rolí tehdejší společnosti. Jak to ostatně obvykle bývá, jsou to právě ženy, kdo se domáhá nepatriarchálního genderového uspořádání. Nemusí se tak dít z důvodu mužské neochoty, ale čistě proto, že právě muži si takových věcí nejsou nijak vědomi. Proč by vlastně měli uvažovat o věcech, které se jich přímo netýkají a nijakým způsobem je neomezují, ba naopak? Domnívám se, že právě v tom spočívá jeden z největších nedostatků androcentrického přístupu, znemožňujícího tak podat nezaujaté informace.“

Rád bych v tomto kontextu upozornil na to, že podle tradice to byl právě Buddhův pobočník Ánanda, jak ostatně uvádí autorka na straně 19, jenž Buddhu velmi přemlouval, aby do buddhistického řádu (*sangha*) ženy přijímal, až se mu to nakonec podařilo. Ánanda se Buddha ptal, jestli jsou ženy schopny dosáhnout nejvyššího buddhistického cíle, arhatství. Buddha mu přitakal a poté svolil k přijímání žen do sanghy. Nedomnívám se, že by Buddhovo prvotní odmítání přijímání žen do sanghy pocházelo z nějakého androcentrického přístupu. Nejpravděpodobnějším důvodem bylo zřejmě nebezpečí, že by mezi mnichy a mniškami mohlo docházet k sexuálním vztahům, pokud by tito žili v těsné blízkosti. To si ostatně myslí i Grossová, podle níž Buddhův přístup byl reflektujícím a realistickým postojem. Život v celibátu byl považován za základ mnišského života, a nebezpečí sexuálních vztahů mezi mnichy a mniškami mohlo být nazíráno jako úpadek v sanghze, což by mělo v tehdejší době nedozírné sociální důsledky pro chod a fungování celé sanghy.

Na straně 22 autorka píše, že ideálem mahájánového buddhismu je bódhisattva, tj. bytost, „která je ochotna se vzdát vlastního vysvobození z věčného koloběhu zrozování pro blaho ostatních.“ To je však velmi rozšířený a hluboký omyl, neboť bódhisattva sice odmítá nirvánu arhatů a pratjékabuddhů, neboť ji nepovažuje za nejvyšší cíl, protože usiluje o plné a dokonalé probuzení, neboli nezakotvenou nirvánu (*a-pratišthita-nirvána*).¹

Hodnocení:

Práce s literaturou:

Autorčina práce s literaturou (množství, vhodnost, aktuálnost atd.) je na výborné úrovni. Velké uznání si autorka zaslouží už za to, že si dokázala sama obstarat relevantní literaturu k tématu, neboť v českých knihovnách je jí opravdu pramálo.

¹ Srv. např. P. Williams, *Mahayana Buddhism*.

Formální stránka práce:

Práce je napsána velmi dobrou češtinou a má všechny patřičné náležitosti (závěr, seznam literatury atd.). Drobnosti: hrubka ve větě „... ženami, které neměli svého ochránce (s. 16); místo anglicismu „praktikovat duchovní život“ bych raději psal „žít duchovním životem“ (s. 19); správně má být bódhisattvu Padumakumáru a ne bódhisattvu Padumakumára (s. 10); pokoušena Márou a ne Márem (vzor předseda) (s. 25); sanskrtské a pálijské diftongy e, o, se přepisují dlouze, tedy é, ó (např.: Khéma a ne Khema, s. 26); sanskrtská a pálijská feminina bych psal v jejich původní podobě, tedy s dlouhým á, í (tedy *čárikí*, *paribbadžiká*, *mánaviká* atd., s. 27, Dhammadinná, s. 30); působí to totiž poněkud komicky, když se v práci o feminismu píše feminina v maskulinní podobě. Místo „kázání nauky“ bych psal „hlásání nauky“, neboť slovo kázání má dosti křesťanský podtext.

Celkové hodnocení:

Práci s ohledem na obtížnost tématu a na to, že autorka není buddholožka, považuji za mimořádně zdařilou. Autorka velmi pěkně rozpracovala obtížné, v současnosti velmi zajímavé téma, práce je napsána srozumitelným způsobem a obsahově velmi solidně promyšlena. Projevili-li autorka zájem o studium na FHS na magisterské úrovni, pak mohu jen vřele doporučit její přijetí.

Co se týče známkového a kreditního hodnocení, navrhuji 46 bodů a s velkým uspokojením doporučuji přijetí práce k obhajobě.

V Praze 23. 2. 2006

PhDr. Jiří Holba Ph.D.